

Makale Gönderim Tarihi: 26.12.2023

Yayına Kabul Tarihi: 23.01.2024

Araştırma Makalesi

1697 SEFERİNDE TUNA DONANMASI'NIN OPERASYONEL MASRAFLARI*

Seyfullah Aslan**

ÖZ

Osmanlı İmparatorluğu, 1683'te Viyana'yı ikinci defa kuşatmasıyla başlayan savaşlarda Kutsal İttifak Devletleri'yle uzun yıllar mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu savaşlar esnasında Tuna Nehri üzerinden Osmanlı garnizonlarını ve cephe hattını lojistik bakımdan destekleyen Tuna donanması, dikkate değer bir operasyonel güç olarak ortaya çıkmıştır. 1697 seferi, gerek II. Mustafa'nın bizzat sefere katılması açısından gerekse Osmanlıların nihai bir netice alarak savaşlara son verme arzusundan dolayı kapsamlı hazırlıkların yapıldığı bir seferdir. Tuna donanmasının mevcudu, kabiliyetleri ve gücü de bu hazırlıklar kapsamında artırılmaya gayret edilmiştir. Donanmanın hazırlıkları kapsamında gerek gemi inşa, teçhiz, tamir ve bakım masrafları gerek personel ve gerekse donanma personeli için ihtiyaç duyulan peksimed, zahire ve un gibi yiyecekler ile donanma tarafından kullanılan savaş malzemelerinin masrafları, ilgili senede Tuna donanmasının operasyonel masraflarını oluşturmaktadır. Masrafların ortaya çıkmasıyla beraber, ilgili sefer boyunca donanmanın Osmanlı hazinesine maliyeti hesaplanacaktır. Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan defterler ve evraklardan elde edilen bilgiler yanında donanmaya yapılan toplam masrafi kıyas etmek üzere literatürden istifade edilerek masrafın bütçe içindeki oranı tespit edilip değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, savaş, 1697 seferi, II. Mustafa, Tuna Nehri, Tuna donanması

OPERATIONAL COSTS OF THE DANUBE NAVY IN THE 1697 CAMPAIGN

ABSTRACT

The Ottoman Empire engaged in protracted conflicts with the Holy Alliance, beginning with the second siege of Vienna in 1683. Throughout these wars, the Danube navy played a pivotal role in providing logistical support to Ottoman garrisons and the front line via the Danube River, establishing itself as a formidable operational force. The 1697 campaign was a meticulously planned undertaking, driven by two primary factors: the personal involvement of Sultan Mustafa II and the Ottoman Empire's persistent desire to bring the ongoing wars to a decisive conclusion. As part of these comprehensive preparations, significant efforts were directed toward enhancing the size, capabilities, and overall strength of the Danube navy. This emphasis on naval power stemmed from the Danube River's strategic importance as a vital transportation artery for supplying Ottoman garrisons and maintaining a strong presence along the front line. To prepare the navy for the upcoming campaign, the Ottoman treasury incurred the following operational costs in the Danube navy: ship construction, equipment, repair and maintenance, food for personnel (including biscuits, cereal, and flour), and war materials. Once these costs are calculated, the total cost of the navy to the Ottoman treasury will be known. To determine and assess the ratio of naval expenditure within the Ottoman budget, we will supplement the information obtained from the registers and documents in the Ottoman Archive of the Presidency with data from the literature.

Keywords: Ottoman, war, 1697 Campaign, Mustafa II, Danube River, Danube Navy

* Bu makale, 12-15 Temmuz 2023 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Early Modern Ottoman Studies (EMOS) Kongresi'nde sunulan bildirinin gözden geçirilerek makale olarak yeniden yazılmış halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Tarih Bölümü, seyfullah.aslan@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0713-4987

Giriş

“...Kara seferi hemân bir emre muhtacdır, herkes atına binüb gider. Deryâ seferi öyle değildir. Farzan lâzım gelse her ne kadar bezl-i mâl ve kudret olursa yedi sekiz ayda hâsıl olur ve bi'l-cümle zaman ister.” (Sahillioğlu, 2004, s. 4)

Koca Sinan Paşa (Osmanlı Sadrazamı 1580-1582 / 1589-1591 / 1593-1596)

Osmanlı İmparatorluğu'nun malî bürokrasi, çağdaşı devletlere göre daha organizeydi. Vergi kaynaklarının tespiti, çeşitlendirmesi; vergi kaynaklarının titizlikle kaydedilmesi ve nihayetinde verginin disiplinli bir şekilde toplanması hususiyetini büyük oranda çözen bürokrasinin bu malî kaynakların bir kısmını aynî olarak topladığı da bilinmektedir. Öte yandan Osmanlı maliyesi titizlikle topladığı gelirin yine titizlikle harcanmasına azamî dikkat göstermekteydi. (A. Tabakoğlu, 2016, s. 160-415; Darling, 2019, s. 73-109). Bu bakımdan Osmanlı devlet erkânı, bilhassa savaş zamanlarında artan harcamaların gerek taşrada ve gerekse merkezde titizlikle kaydedilip muhasebeleştirilmesine, ordunun ihtiyaçlarının zamanında ve yeteri kadarıyla karşılanmasına ve bu denge içinde askerî ihtiyaçları gözetirken malî yönü ihmal etmemeye özen gösterirlerdi. (Bostan, 2018).

Savaş ve sefer durumunda hazinenin kaynakları Osmanlı savaş makinesinin hareket etmesi için seferber edilirken, kara ordusu kadar donanmanın da bir an önce hazırlanmasına gayret edilirdi. Zira, donanma hazırlıklarının planlanması ve gemi inşa, top döküm gibi faaliyetlerin organizasyonu zaman almaktaydı. Diğer taraftan kara ordusu harekete geçtikten sonra bile menziller sayesinde sefer güzergâhında lojistik desteği sağlanabilirken donanmanın teknil hazır olması gerekmektedir. Bu nedenle donanma hazırlıklarının ve masraflarının Osmanlı malî bürokrasisi tarafından eksiksiz tamamlanması beklenmekteydi. Nihayetinde Osmanlı bürokrasisi bir bütün olarak donanmanın eksiklerini giderme ve sefere hazır etme konusunda oldukça maharetli olduğunu çeşitli dönemlerde ve seferlerde ispat etmişti. (H. S. Tabakoğlu, 2019, s. 247-260).

Bu bakımdan 1697 seferi, her ne kadar büyük bir bozgunla neticelense de bilhassa Sultan II. Mustafa'nın yıllardır süregelen savaşlara son verme arzusu etrafında büyük hazırlıkların yapıldığı bir seferdir. Bu bakımdan seferber edilen askerler, inşa ve tamir edilen gemiler, reayadan avâriz, nüzül ve sürsat¹ yoluyla temin edilen ve çeşitli yollardan satın alınan zahire, nakliye işlerinde çalıştırılan prestoyka ve cerahorlar, peksimed üretimi ve nakli için farklı başlıklar altında onlarca masraf kalemine harcama yapan Osmanlı bürokrasisi, kendi bürokratik yapısı gereği bütün bu masrafları donanmaya harcanan masraflar olarak bir araya getirmemişti. Ancak bu çalışmada, Tuna donanmasının operasyonel çapını görmek ve kıyas etmek üzere 1697 senesinde Tuna

¹ Avâriz, nakdî bir vergi çeşidi olmakla birlikte nakdî olarak yüklenen vergiden mal ya da hizmet karşılığı muaf tutularak da ödenmekteydi. Aynı şekilde savaş durumunda alınan ve avârizin bir çeşidi olan nüzül ise sefer güzergâhında menzillere indirilen zahirenin aynî olarak tahsildir. Sürsat ise devletin belirlediği rayiçten ve çoğunlukla savaş şartları içinde daha ucuzdan satın alınan zahirenin, piyasa rayici ile arasındaki marjın bir bakıma reayaya vergi olarak yüklenmesi usulüdür. Detaylı izahatlar için bkz.: (Sahillioğlu, 1991, s. 108-109; İşbilir, 2007, s. 311-312).

donanmasıyla alakalı bütün harcamalar bir araya getirilmeye ve kıyas edilmeye çalışılmıştır.

Bununla birlikte Osmanlı bürokrasisi tarafından bazı masrafların kaydında detay verilmeden birkaç tür harcamanın kaydedilmesi bu araştırmanın zorluklarından biri haline gelmiştir. Bu türden masraflar yeri geldikçe zikredilecektir. Ayrıca 1108 hicrî takvim yılı içinde ödenen ancak bir önceki senenin mâlî ödemeleri içinde bulunan masraflar da bulunmaktadır. Mart ayında mâlî yıl devrettiğinden bazı ödemeler hicrî ve milâdi yıllar dikkate alındığında bugünkü bakış açımızdan karışık görünmektedir. Bu tür kayıtlar, 1697 seferi hazırlıklarına matuf yapıлып yapılmadığına göre değerlendirilmiştir.

Tuna Donanması'nın operasyonel masraflarını ortaya koyabilmek için öncelikle operasyon kısmında nelerin olduğunu ifade etmek gerekir. Böylece operasyonda bahsedilen insan gücü, gemi, teçhizat ve yiyecek gibi her türlü masraf kaleminin neden ve ne şekilde masrafa neden olduğu daha iyi izah edilebilir.

Tuna Donanması'nın Operasyonel Varlığı

Tuna Nehri'nde faaliyet gösteren Tuna Donanması, ordunun nehirdeki savaş gücü olarak yer almanın yanında İstanbul'dan Belgrad'a kadar uzanan deniz ve nehir hattında orduya lojistik destek de sağlamıştı. Bu bakımdan donanmanın, nehrin hinterlandından iskelelere ulaşan zahirenin gerekli yerlere sevk edilmesi; İstanbul'dan gemi, insan gücü, mühimmat, barut ve peksimedini nehre ulaştırılması ve nehir üzerinde sefer güvenliğini sağlayarak cephe gerisinde güvenli ve sürdürülebilir bir lojistik hattın güvenceye alınması gibi vazifeleri bulunuyordu.

Donanmanın yönetimi Tuna Kapudanı namıyla ve beylerbeyi payesiyle² bir kapudana verilmişti. Kapudanın yardımcısı olarak bir başbuğ görev almaktayken, farklı hususlarda kapudanın işlerini takip eden bir kethüda bulunmaktaydı. Üstüaçıklar Ağası, Girdap Ağası, firkateciyan filosundaki gemilerin kapudanları ve şayka kapudanları diğer rütbeli görevliler olarak donanmada görev almıştı.

Tuna donanmasında kalyata, firkate, şayka ve üstüaçık başta olmak üzere çeşitli gemiler görev yapmıştır. Bunların idarî usulleri ve malî kaynakları farklılık göstermekteydi. Örneğin kalyata ve firkateler genellikle İstanbul'da Tersâne-i Âmir'e inşa edilerek donatılıyor ve levendleri sâlyâne ile gemilere yazılıyordu. Öte yandan şayka ve üstüaçıklar genellikle Tuna tersanelerinde inşa ediliyordu. Bununla birlikte şaykalar farklı malî unsurlarla inşa ediliyor ve görev yapıyordu. İstanbul'da inşa edilip firkateciyân filosu olarak adlandırılan kalyata, firkate ve şaykalardan oluşan filoya katılan mîrî şaykaların masrafları hazineden karşılanmaktaydı. Ancak Tuna'da kapudanın inşa ettirdiği şaykaların inşa masrafları yine hazineden karşılanmakla beraber cenkçileri ve kürekçileri ya bölgedeki kalelerden şaykalara görevlendiriliyor ya da ücretle tutuluyordu. Yine Eflak voyvodası tarafından her yıl inşa edilip Tuna donanmasına verilmesi gereken 5 şayka bulunmaktaydı. Çeşitli vakıf köylerinin inşa edip donanmaya teslim ettiği

² Kaniye veya Trablusgarb Beylerbeyliği payesi verilmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz.: (Aslan, 2022, s. 24).

şaykaları da dahil ettiğimizde masrafları bakımından oldukça farklı ve hesaplaması oldukça karmaşık bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Kalyata ve firkateler donanmanın savaş gücüydü. Şayka ve üstüaçıklar ise lojistik operasyonun temel gemileriydi. Bu bakımdan kalyata ve firkatelerin lojistik operasyon sırasında bir masrafı ortaya çıkmamaktaydı. Sadece mühimmat ve peksimed gibi ihtiyaçları için sefer süresince masraflar söz konusu olmaktadır. Ancak şayka ve üstüaçıklar lojistik operasyonda kullanılırken bu gemilere ya da bu gemilerin koruduğu borozan ve zahire gemisi gibi nakliye gemilerine zahire yüklemek ve indirmek için prestoyka denilen işçiler tutulmaktaydı. Aynı şekilde bu gemilerin Demirkapı girdapları bölgesinden geçişi esnasında Eflak voyvodası tarafından gönderilen ve ücretleri cizyelerine mahsup edilen 1.000 civarı cerahor görev yapmaktaydı. Cerahorlar, genellikle Eflak voyvodası tarafından hazırlanan ve satın alınan kinnab denilen halatlar yardımıyla gemileri nehrin üst tarafına çekmekteydi.

Donanmanın genel operasyonu bu şekilde olmakla beraber, tersanelerde gemi tamiri, sefer sonunda gemilerin kışlatılması gibi geri hizmeti diyebileceğimiz noktalarda çeşitli faaliyetler ve dolayısıyla masraflar ortaya çıkmaktaydı.

1697 Seferinde Tuna Donanması'nın Fizikî Varlığı

1697 seferinde 10 kalyata, 33 firkate, 39 mîrî şayka, 12 ocaklık şayka, 3 vakıf şaykası, 5 zî-kudret şaykası,³ 5 Eflak şaykası ve 100 üstüaçık⁴ (BOA, MAD: 7915, s. 163-165. 7 Cemâziyelevvel 1108 / 2 Aralık 1696) ve 233 zahire gemisi (BOA, MAD: 10305, s. 10-11. 15 Rebî'ülevvel 1109 / 1 Ekim 1697; BOA, MAD: 7915, 164. 4 Cemâziyelevvel 1108 / 29 Kasım 1696). görev yapmıştır. Zahire gemilerinin 133'ü bu sefere hususi olarak kiralanmıştır. Ayrıca Azak'a gönderilen 25 şayka, Tuna kapudanı tarafından inşa edilmiştir. (BOA, MAD: 7915, s. 222-223. 7 Cemâziyelevvel 1108 / 2 Aralık 1696). Böylece 1697'de Tuna donanması tarafından sefere hazırlanan gemi sayısı 465 olmuştur.

Gemi türü	Adet
Kalyata	10
Firkate	33
Şayka	89
Üstüaçık	100
Zahire gemisi	233
TOPLAM	465

Tablo 1: 1697 seferinde görev yapan gemiler

³ Bu şaykalar, Osmanlı bürokrasi tarafından, Tuna sahilindeki sancaklarda ikâmet eden varlıklı âyan ve reyalara inşa ettirildiği için "kudretli" anlamında zî-kudret kelimesiyle tanımlanmıştır.

⁴ Anonim Osmanlı Tarihi müellifi sayıları detaylı vermekle beraber mîrî şayka sayısını 33 olarak kaydetmiştir. Bkz.: (Özcan, 2000, s. 132).

1697 seferinde görev yapan gemi ve personel sayısı donanmanın ölçęğini göstermektedir. Bu sefere 12.595 personel katılmıştır. Bunların 6.570'i firkateciyan filosu levendleri, 1.046'sı cenkçi, 1.839'u kürekçi, 100'ü dümenci, 2.300'ü cerahor, 500'ü prestoyka, 200'ü bekçi, 20'si neccar ve 20'si kalafatçıydı.

Personel	Kişi sayısı
Levend	6.570
Cenkçi	1.046
Dümenci	100
Kürekçi	1.839
Cerahor	2.300
Prestoyka	500
Bekçi	200
Neccar	20
Kalafatçı	20
TOPLAM	12.595

Tablo 2: 1697 seferinde görev yapan personel

Kışlak Masrafı

1697 seferi öncesinde Rusçuk kışlağında bekleyen kalyataların her birine 7 bekçi, firkatelerin her birine ise 3 bekçi tayin edilerek ruz-ı kasımdan ruz-ı hızıra kadar 4 ay için 10'ar kuruş verilmiştir. Toplamda 200 kişi oldukları tahmin edilen bekçilerin 177 gün görevde kalması planlanmaktaydı. Bunlara tayinât olarak her birine günde 0,5 kıyyeden tüm kış için 17.700 kıyye / 3.852 kantar peksimed ayrılmıştır. (BOA, MAD: 7915, s. 147. 7 Reb'ülevvel 1107 / 16 Ekim 1695). Nakit olarak 2.000 kuruş / 240.000 akçe verilen bekçilerin peksimed masrafı ise 192.600 akçedir. Yani kışlaktaki gemilerin sadece korunması için 432.600 akçe sarf edilmiştir.

	Kişi / Miktar	Birim masraf (kuruş)	Masraf (akçe)
Bekçi	200	10	240.000
Peksimed	3.852 kantar		192.600
TOPLAM			432.600

Tablo 3: Kışlak Masrafı

Harita 1: Tuna Donanması'nın Faaliyet Bölgesi

Asker Ücretleri

Firkateciyan filosuna dahil olan kalyata, firkate ve mîrî şaykalar için hicrî 1108 senesinde (1696-1697) ufak bazı değişikliklerle bir önceki seneye benzer rakamlar tespit edilmiştir. Buna göre 10 kalyata kapudanı ve 2.270 levendi için 90.000; 33 firkate kapudanı ve 2.740 levendi için 102.000; 39 şayka kapudanı ve 1.560 levendi için 58.500 olmak üzere toplamda 6.570 levend için 250.500 kuruş sâlyâne tahsis edilmiştir. Söz konusu meblağ hazineden ve diğer onlarca kaynaktan parçalı bir şekilde ayrılmıştır.⁵ Toplam 71 farklı gelir kaynağı arasında Filibe nezâreti geliri, Rusçuk ve Yergöğü 1109 senesi cizyesi, İstanbul gümrüğü, Niğbolu ve Silistre gümrüğü yer almaktadır. Sâlyânenin önce 15 Cemâziyelâhır 1108 / 9 Ocak 1697 tarihinde 72.685 kuruşu gönderilmiş, yaklaşık üç ay sonra 1 Ramazan 1108 / 24 Mart 1697 tarihinde ise 79.315 kuruşu havale edilmiştir. Öte yandan baştaki sâlyâne hesaplarında görünmemekle beraber, Rusçuk ve Yergöğü 1110 senesi cizyelerinden 17.000 kuruş sâlyâne hesaplarına dahil edilerek, muhtemelen ek bir ödeme olarak 18 Cemâziyelâhır 1109 / 1 Ocak 1698 tarihinde Tuna Kapudanı Aşçızâde Mehmed Paşa'ya verildiği görülmektedir. Sene başında belirlenen sâlyâne hesaplarından kalan 98.500 kuruş ise 26 Cemâziyelâhır 1109 / 9 Ocak 1698 tarihinde Tuna Kapudanı'nın adamına teslim edilmiştir. Ancak sene sonu hesaplar görülürken bütün sâlyâne ödemeleri içinde kaydı görülen ancak görevde bulunmayan levendlerin sâlyâneleri için 7.500 kuruş düşülmüştür. Böylece 243.000 kuruş sâlyâne,

⁵ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, arşiv defterlerinin verdiği gemi sayılarını tam olarak vermektedir. Ayrıca gemilerin toplam sâlyânesinin 713 kese akçe tuttuğunu ve bir kısmının hazineden, kalanının ise farklı mahallerden havale edildiğini kaydetmektedir. Bkz.: (Özcan, 1995, s. 612).

17.000 kuruş ek sâlyâne ile 260.000 kuruş / 31.200.000 akçe Tuna kapudanlarına ödenmiştir. (BOA, MAD: 184, s. 12-13. 17 şa'bân 1108 / 11 Mart 1697).

	Adet	Levend	Sâlyâne (kuruş)
Kalyata	10	2.270	90.000
Firkate	33	2.740	102.000
şayka	89	1.560	58.500
Ara Toplam	465	6.570	250.500
Görevde bulunmayan levendler			-7.500
Ek sâlyâne			17.000
TOPLAM			260.000

Tablo 4: Kışlak Masrafı

Ocaklık şaykaların ihtiyaçları ve nakit talepleri ocaklıkları tarafından karşılanmaktaydı. Ancak ocaklık şayka olarak adlandırıldıkları halde masrafları için hazineden havale edilen şaykalar da bulunmaktaydı. Nitekim 1697 senesindeki kayıtlar bu iki türden ocaklık şaykanın masraflarını görmemizi sağlıyor. Niğbolu, Rusçuk, Silistre, Silistre yedeği, Hırsova, Tulca, İsakçı, Boriçe ve Adakale, İbrail, Fethülislam, Vidin, Tutrakan ve Belgrad olmak üzere toplam 13 ocaklık şayka için kalelerde görevli olan mustahfız ve azeb cemaati neferlerinden cenkçi ve kürekçileri yazılmıştır. Bazı şaykalarda ise kürekçiler kalenin varoşundan yani reayadan avârız karşılığı şaykaya tayin edilmiştir. Örneğin Niğbolu ocaklık şaykası için Niğbolu varoşundan 22 kürekçi, Niğbolu kalesi azeblerinden ise 20 cenkçi şaykaya yazılmıştır. Kaleden tayin edilen azebler kendi ulûfelerini ocaklık olarak almaya devam ettikleri için Tuna donanmasına ait şayka kayıtlarında onlar için bir masraf kaydedilmemiştir. Aynı zamanda kürekçilerinin avârız karşılığı bedenî olarak şaykaya binmeleri dolayısıyla da bu kayıtlarda herhangi bir masrafın zikredilmesine gerek görülmediği anlaşılmaktadır. Ancak ileride bu konudaki diğer arşiv belgeleri değerlendirilecektir. Bununla birlikte şayka kapudanının ulûfesi ve şayka personelinin taâmiye masrafları Niğbolu iskelesinden ocaklık olarak verilmiştir.⁶ Rusçuk şaykasının ise 24 kürekçisi Rusçuk varoşundan; 20 cenkçisinin 5'i Rusçuk, 15'i Yergöğü kalesinden şaykaya tayin edilmiş ve kapudan ulûfesi ve taâmiye için Rusçuk iskelesi ocaklığı tayin edilmiştir. Silistre'nin biri asıl biri yedek iki ocaklık şaykası bulunmaktadır. 40 kürekçinin 37'si Silistre varoşundan, 3'ü bir karyeden; 40 cenkçinin 20'si Silistre kalesi mustahfızlarından, kalan 20'si ise Karaharman kalesinden şaykaya tayin edilmiştir. Her iki şaykadaki kapudan ulûfeleri ve taâmiye masrafları ise Silistre iskelesinden tahsis edilmiştir.

Söz konusu listeye göre Niğbolu, Rusçuk, Silistre, Silistre yedeği, Hırsova, Tulca, İsakçı, Boriçe ve Adakale adası şaykalarının ocaklığı bulunmaktaydı. Ocaklığı olan söz konusu 8 şaykaya ise ocaklık bölgelerinden kapudanlarına 182.171 akçe tahsis edilmiştir. İbrail, Fethülislam, Vidin, Tutrakan ve Belgrad şaykalarının ise ocaklığı yoktur. Bu nedenle

⁶ Osmanlı İmparatorluğu tarafından özellikle savaş durumunda askerlere verilen iâşe bedelidir. Askerlerin rütbesine ve görevine göre bu bedelin tutarı değişmekteydi.

ocaklığı olmayan 5 şaykanın ulûfe ve taâmiyeleri için Hazine-i Âmire'den 5.510,5 kuruş ve 40.000 akçe havale yapılmıştır. 701.260 akçe tutan masraf şu şekilde pay edilmiştir: İbrail, Fethülislam ve Tutrakan şaykalarına 20 cenkçi ve 20 kürekçi tayin edilerek bunlara 1.000 kuruş, yani 120.000 akçe ulûfe ve 10.000 akçe de taâmiye masrafı tayin edilmiştir. Vidin şaykasına ise 32 nefer tayin edilmesine rağmen personeli için yine 1.000 kuruş ulûfe ve 10.000 akçe taâmiye tahsis edilmiştir. Öte yandan Belgrad şaykasında durum bir nebze farklılık arzeder; 42 neferin her birine senelik 30 kuruş ulûfe tayin edilir ki bu da toplamda 1.260 kuruş, yani 151.200 akçe tutar. (BOA, MAD: 7915, s. 161-162. 7 Cemâziyelevvel 1108 / 2 Aralık 1696). Böylece ocaklık şaykalar için toplamda harcanan meblağ 883.431 akçedir.

Ocaklık Şayka	Kapudan Yevmiyesi (akçe)	Kapudan Ulûfesi (akçe)	Taâmiyesi (akçe)	Cenkçi (Nefer)	Kürekçi (Nefer)	Ocaklığı
Niğbolu	55	19.335	10.000	20	22	Niğbolu
Ruşçuk	40	14.160	10.000	20	24	Ruşçuk
Silistre	40	14.160	10.000	20	20	Silistre
Silistre Yedeği	30	10.620	10.000	20	20	Silistre
Hırsova	44	15.576	10.000	20	20	Silistre
Tulca	40	14.160	10.000	20	20	Kili
İsakçı	40	14.160	10.000	25	10	Kili
Boriçe ve Adakale	-	-	10.000	20	20	Silistre
Toplam	289	102.171	80.000	165	156	

Tablo 5: H. 1108 Senesinde Ocaklık Şaykaların Mürettebatı ve Kapudanlarının Ücreti (Ocaklığı Olanlar)⁷

Ocaklık Şayka	Ulûfesi (kuruş)	Taâmiyesi (akçe)	Cenkçi (Nefer)	Kürekçi (Nefer)	Kapudanın Yevmiyesi (akçe)
İbrail	1.000	10.000	20	20	40
Fethülislam	1.000	10.000	20	20	40
Vidin	1.000	10.000	16	16	40
Tutrakan	1.000	10.000	20	20	40
Belgrad	250,5	1260 (kuruş)	20	22	85
Toplam	5.510,5 kuruş + 40.000 akçe / 701.260 akçe		96	98	245

Tablo 6: H. 1108 Senesinde Ocaklık Şaykaların Mürettebatı ve Kapudanlarının Ücreti (Hazine-i Âmire'den Havaleler)⁸

⁷ BOA, MAD: 7915, s. 161'den derlenmiştir.

⁸ BOA, MAD: 7915, s. 161-162'den derlenmiştir.

Ocaklık şaykaların ve diğer idari tasarruf şekillerine sahip şaykaların cenkçi ve kürekçi ücretleri Tuna donanmasının önemli masraf kalemlerinden biriydi. Örneğin yukarıda zikredilen ve ocaklık şaykaların masraf kalemlerinde cenkçi ve kürekçilerine herhangi bir masraf tahsis edilmeyen Niğbolu şaykasına 20 cenkçi tayin edilerek senelik 35'er kuruş verilmekteydi. (BOA, MAD: 8488, s. 97. 14 Cemâziyelevvel 1104 / 21 Ocak 1693). Niğbolu örneğinde bu uygulamanın Tuna şaykalarının tamamında geçerli olduğu da görölmektedir. Ayrıca kürekçi başına 35'er kuruş ve 100'er vukiyye un avârızları karşılığında toplanarak şaykaların hizmete hazır hale getirilmesi yoluna gidilmiştir. (BOA, MAD: 8489, s. 12. 4 Zilka'de 1104 / 7 Temmuz 1693). Böylelikle 1697'de mîrî şaykalar dışındaki şaykalarda görev yaptığı tespit edilen 1.046 cenkçi ve 1.039 kürekçi için 72.975 kuruş / 8.757.000 akçelik bir ücret ödemesinin söz konusu olduğu görölmektedir.

Üstüaçıklarda görevlendirilen dümenci sayısı bilinmemektedir. 100 üstüaçık sefere görevlendirildiğinde bunlara 100 dümenci tayin edilmiş ve 6 aylık görevleri için 35 kuruş ücret belirlenmiştir. (BOA, MAD: 9880, s. 134. 28 Cemâziyelevvel 1107 / 4 Ocak 1696). Bu durumda 100 dümencinin toplam masrafı 3.500 kuruş / 420.000 akçedir. Öte yandan üstüaçık kürekçilerine şayka kürekçilerinden 5 kuruş az ücret verilmekteydi. 6 ay için 30 kuruş alan (BOA, MAD: 7915, s. 50. 15 Receb 1102 / 14 Nisan 1691). 800 kürekçinin maliyeti 24.000 kuruş / 2.880.000 akçeydi.⁹ Böylece ücret ödemesi 3.300.000 akçeydi.

Askeri sınıfa dahil edilen mürettebatın toplam masrafı böylece 44.140.431 akçeye ulaşmaktaydı.

	Kişi	Birim Masraf (kuruş)	Masraf (akçe)
Firkateciyân filosu	6.570		31.200.000
Ocaklık şayka kapudanı	13		883.431
Ocaklık cenkçi ve kürekçisi	2.085	35	8.757.000
Üstüaçık dümencisi	100	35	420.000
Üstüaçık kürekçisi	800	30	2.880.000
TOPLAM	9.568		44.140.431

Tablo 7: Toplam Asker Masrafı

Hizmetli Masrafları (cerahor, prestoyka)

1697 seferi sırasında cerahor ihtiyacının önemli boyutlara ulaştığı görölmektedir. Eflak voyvodası tarafından gönderilen 1.000 cerahor 29 Nisan 1697 ile 28 Temmuz 1697 tarihleri arasında girdaplarda 3 ay görev yaptıkları halde gemilerin geçişleri tamamlanamayınca 400'ü gönderilerek 600 cerahor bir ay daha girdaplarda tutulmuştu. Takip eden iki ay boyunca sırasıyla 700 ve 600 cerahor istihdam edilerek gemilerin geçişi tamamlanabilmişti. İlk 3 ayda görev yapan cerahorların her ay bin kişi olarak çalıştıkları hesap edilerek 3.000 kişilik masraf çıkarıldı. 6 ayın sonunda ise toplam 4.900 "cerahor iş

⁹ Üstüaçık kürekçileri 1698'de de 30 kuruş ücret alıyorlardı. Bkz.: (BOA, MAD: 3473, s. 349. 11 Recep 1109 / 23 Ocak 1698).

gücü" istihdam edildiği hesaplandı. Böylece cerahorlara ayda 5 kuruştan 24.500 kuruş, 1 kuruş 160 akçe olmak üzere 3.920.000 akçe Eflak cizyesinden tahsis edilmişti.¹⁰

Prestoykaların sayısı cerahorlara nisbetle azdır. 1697 seferinde görevlendirilen prestoykaların tam sayısı bilinmemekle beraber, 1695 seferindeki rakamlar dikkate alınacak olursa 500-750 arası prestoykanın görevlendirildiği söylenebilir. Prestoyka başına 3'er kuruş ücret tayin edildiğinden (BOA, MAD: 8473, s. 161. 20 Cemâziyelevvel 1105 / 17 Ocak 1694). en az sayıda görevlendirildiğini varsaydığımızda 1.500 kuruş / 180.000 akçelik bir masraf söz konusu olduğu anlaşılır.

Böylece cerahor ve prestoykalara ödenen ücret 4.100.000 akçeye ulaşmıştır.

	Kişi / İşgücü	Birim Masraf (kuruş)	Masraf (akçe)
Cerahor	2.300 / 4.900	5 (1 krş=160 akçe)	3.920.000
Prestoyka	500	3	180.000
TOPLAM	9.568		4.100.000

Tablo 8: Hizmetli Ücretleri

Gemi İnşası ve Tamiri

1697 seferinde her ne kadar yeni gemiler inşa edilse de çoğunlukla önceki senelerde göreve alınan gemilerin varlığı sayesinde donanma oluşturulabilmekte ve dahası, onların hali hazırda görevde olmaları sayesinde daha az gemi inşasına gerek duyulmaktaydı. Bu bakımdan önceki yıllardan kalan gemilerin, donanmanın varlıkları olduğu göz önüne alınarak inşa maliyetlerini masrafa katmak gerekmektedir. Öte yandan bu şekilde hesaplandığında 1697 bütçesiyle kıyas edilirken bir miktar sapma oluşacağı dikkate alınmıştır.

Kalyataların inşa maliyeti 350 kuruştur. (Bostan, 2018, s. 54). Bu bakımdan 10 kalyata için 3.500 kuruş / 420.000 akçe inşa masrafı söz konusuydu. Bununla birlikte firkatelerin inşa birim maliyetleri tespit edilememiştir.

Diğer taraftan şayka ve üstüaçıkların inşa birim maliyetleri, gemilerin inşası için gönderilen emirlerde lazım olan malzemeler ve birim fiyatları kaydedildiğinden bilinmektedir. Nitekim 1697 Kasım'ında Tuna Kapudanı'ndan 10 şayka ve 50 üstüaçık inşa etmesi istendiğinde bir şayka ve bir üstüaçığa lazım olan malzemeler tek tek cins, ebat ve maliyetleriyle kaydedilerek bir şayka ve bir üstüaçık için gereken malzemelerin dökümü verilmiş ve maliyeti çıkarılmıştı. Buna göre bir şayka için 71,5 kuruş 1 sülüs kereste ve 30 kuruş ham demir masrafı olarak 101,5 kuruş 1 sülüs; demirci ücreti, kömür bedeli, neccar ücreti, kumanya masrafı ve yosun bedeli olarak 103,5 kuruş olmak üzere toplam 205 kuruş 1 sülüs birim maliyet tespit edilmişti. Aynı şekilde bir üstüaçık için 64,5 kuruş 1 sülüs kereste; 24 kuruş ham demir masrafı; demirci ücreti, kömür bedeli, neccar ücreti, kumanya masrafı ve yosun bedeli olarak 84,5 kuruş olmak üzere toplam 173 kuruş 1 sülüs birim maliyet tespit edilmişti. 10 şayka için birim maliyet 10 ile, 50 üstüaçık için

¹⁰ Kayıta 24.500 kuruşun akçe değeri verilmektedir. Buna göre 1 kuruş 160 akçe hesabıyla 3.920.000 akçe Eflak cizyesinden havale edilmiştir. Bkz.: (BOA, MAD: 2731, s. 232. 24 Şa'bân 1109 / 7 Mart 1698).

birim maliyet 50 ile çarpılmış ve bu masrafa Eflak'tan nakledilen kerestenin nakliye masrafı eklenmişti. Nihayetinde nakliye masrafı olarak 10 şaykanın kerestesi için 416,5 kuruş 1 sülüs, 50 staığın kerestesi için ise 2.083 kuruş 2 sülüs hesaplanmıştı. Böylece bir şaykanın birim maliyeti yaklaşık 247 kuruş, bir üstüaçık geminin maliyeti ise yaklaşık 215 kuruş olmaktadır. (BOA, MAD: 7915, s. 171. 1 Cemâziyelevvel 1109 / 15 Kasım 1697).

Bu noktadan hareketle 39 mîrî şayka, 25 Tuna şaykası ve 12 ocaklık şaykanın toplam maliyeti 18.772 kuruş / 2.252.640 akçedir. 1697'de yeni inşa edilen 20 staıkla beraber 100 staığın maliyeti ise 21.500 kuruş / 2.580.000 akçedir.

Bununla birlikte Eflak şaykaları, vakıf şaykaları ve z-kudret şaykalar, donanmaya tüm donanım malzemesi ve levazımları, asker ve yiyecekleri gemiye bindirilmif şekilde Tuna Kapudanı'na teslim edildiğinden, masrafları genellikle çıplak inşa masrafı olarak kaydedilmemiştir.

Örneğin Eflak voyvodası tarafından Tuna donanması için her yıl 5 şayka inşa edilip teslim edilmekteydi. Her bir şayka için inşasına lazım olan kereste, ham demir masrafı ile neccar, demirci ve kalafatı ücretleri; toplam 50 nefer cenkçi, kürekçi ve kapudan ücretleri; her neferine 100'er vukiyye unları, mintan ücretleri; uha, tente, peksimed, sancak flandra ile bayrak ve kınab masraflarının Eflak voyvodası tarafından ödenmesi ve mühimmat ve levazımlarıyla hazır edilmesi istenmekteydi. 1695'te inşa edilen şaykaların harcama tahmin hesaplamaları dikkate alınırsa, şaykaların her birine 2.800 kuruştan 14.000 kuruş masraf edileceği tahmin edilmiştir. Bir şaykanın 336.000 akçeye, toplamda 5 şaykanın ise 1.680.000 akçeye mal olduğu anlaşılmaktadır. (BOA, C. BH.: 3854. 16 şa'bân 1105 / 12 Nisan 1694). Bu hesaplamalar dikkate alınarak 1696 ve 1697 seferlerinde yine 5 şaykanın Eflak voyvodası tarafından mükemmel şekilde donatıldığı grlmektedir. (BOA, MAD: 7915, s. 151. 26 Cemâziyelevvel 1107 / 2 Ocak 1696; BOA, MAD: 3462, s. 43. 5 Rebî'lhır 1108 / 1 Kasım 1696; BOA, MAD: 7915, s. 175. 28 Cemâziyelevvel 1109 / 12 Aralık 1697). Ortalama bir şayka inşası 250 kuruşa mal edilirken, Eflak şaykaları hem daha büyük inşa edilmekteydi hem de bütün asker, levazım ve yiyecek masrafları sefer dönemi boyunca Eflak voyvodasına yüklenmişti. Bu nedenle şayka başına 2.800 kuruş gibi yüksek bir masraf çıkmaktadır.

Diğer taraftan vakıf şaykaları ve Eflak voyvodası tarafından inşa edilen şaykalar, yeniden inşası gerektiğine kanaat getirildiğinde Tuna Kapudanı gözetiminde yeniden inşa edilmekteydi. Nitekim Boğazköy, İsakçı ve İsmail'in 3 vakıf şaykası ile Eflak voyvodası tarafından inşa edilmesi gereken 5 şayka, toplam 8 şaykanın 1696 kışında yenilenerek 1697 seferine hazır hale getirilmesine karar verilmiştir. (BOA, MAD: 3462, s. 43. 15 Rebî'lhır 1108 / 11 Kasım 1696).

Vakıf şaykalarının inşa ve personel maliyetleri farklılık göstermektedir. Bunun nedeni, vakfın inşa etmesi gereken şaykanın bir kısım masrafları farklı kaynaklardan karşılandığı hallerde vakfın üzerine düşen pay azalmaktaydı. Örneğin Daye Hatun Karyesi'nin inşa ettiği şaykanın masrafı 1690'da 1.505 kuruş olarak hesap edilmişken, (BOA, MAD: 7915, s. 34. 8 Cemâziyelevvel 1101 / 17 şubat 1690) 1691'de 1394,5 kuruş, (BOA, MAD: 7915, s. 39. 10 Cemâziyelevvel 1102 / 9 şubat 1691) 1693'te ise şaykanın inşa ve personel masrafı 1.785,5 kuruş olmuştur. (BOA, MAD: 7915, s. 68. 1 Receb 1104 / 8 Mart 1693). Bununla birlikte İsmail şaykası için H. 1105/ M. 1693-94 senesinde 1.665

kuruş, (BOA, MAD: 7915, s. 126. 25 Şevvâl 1105 / 19 Haziran 1694) H. 1107 / M. 1695-96 senesinde ise 1.950 kuruş masraf yapılmıştır. (BOA, MAD: 7915, s. 150). Yine vakıf şaykalarından olan İsakçı şaykası için H. 1109 / M. 1697-98 senesinde 1.270,5 kuruş masraf yapılmıştır. (BOA, MAD: 7915, s. 126. 9 Cemâziyelâhır 1109 / 23 Aralık 1697). Bu bakımdan vakıf şaykaları için 1697 senesine ait rakamlar tespit edilemediğinden en yakın iki senenin ortalaması alındığında 1.600 kuruş masraf yapıldığı söylenebilir. Böylece 3 vakıf şaykasına 4.800 kuruş / 576.000 akçe masraf yapıldığı görülmektedir. Ayrıca şaykaların tamiri, bakımı ve sair masrafları için her sene vakıf mütevellileri tarafından Tuna Kapudanı'na 1.500 kuruş verilmekteydi.¹¹ Tamir ve bakım için verilen 4.500 kuruş / 540.000 akçe ve inşa masrafı olarak 4.800 kuruş / 576.000 akçe toplam 1.116.000 akçelik bir masrafı ortaya çıkarmaktadır.

Bununla birlikte vakıf şaykalarında 20 cenkçi ve 20 kürekçi istihdam olunmaktaydı. Önceleri sadece Kili şaykasının cenkçi ve kürekçisi Kili kalesinden verilmekteyken 1695'ten sonra diğer şaykaların cenkçi ve kürekçilerinin de kendi kalelerinden verilmıştır. (BOA, MAD: 7915, s. 137. 17 Reb'ülâhır 1107 / 25 Kasım 1695).

Zî-kudret şaykalarının durumu, şayka maliyetini ortaya çıkarabilmek için farklı bir yaklaşımı gerektirmektedir. Zira H. 1107 / 1696 seferi hazırlıkları sırasında şayka inşa eden âyanların, son yıllarda her yıl şayka inşa etmekten dolayı maddî olarak zorlandıklarına yönelik şikayetleri üzerine, şayka inşa edip teslim etme yükümlülükleri değişmemekle beraber, maddî külfet yükümlülükleri üzerlerinden kaldırılmıştır. (BOA, MAD: 7915, s. 138. 11 Safer 1107 / 21 Eylül 1695; BOA, MAD: 9880, s. 252. 7 Şa'bân 1107 / 12 Mart 1696). Bunun yerine zî-kudret şaykalarını inşa eden âyanların yaptığı masraflar kaydedilip daha sonra cizye gelirlerinden ya da hazineден ödenmesi yoluna gidilmiştir. Öte yandan 1697 seferinde inşa edilip sefere görevlendirilen 5 zî-kudret şaykanın maliyeti bilinmemekle beraber, 1694 ve 1695'te şayka başına 1.665 kuruş / 199.800 akçe masraf yapıldığı görülmektedir. (BOA, MAD: 7915, s. 126. 5 Zilka'de 1106 / 17 Haziran 1695). Bu nedenle 1697'deki masrafın 8.325 kuruş / 999.000 akçe olduğu söylenebilir.

	Adet / Kişi	Birim masraf (kuruş)	Masraf (akçe)
Kalyata	10	350	420.000
Şayka	76	247	2.252.640
Üstüaçık	100	215	2.580.000
Eflak şaykaları	5	2.800	1.680.000
Vakıf şaykaları	3	1.600 + 1.500	1.116.000
Zî-kudret şaykalar	5	1.665	999.000
TOPLAM	199		9.047.640

Tablo 9: Gemi İnşa Masrafı

¹¹ Boğazköy vakfı şaykasının kapudanı, ilgili vakfın mütevellisinden her yıl alması gerekenden 500-600 kuruş fazla alınca kapudan İstanbul'a şikâyet edilmiştir. Bunun üzerine Tuna Kapudanı'na gönderilen emirle, 1.500 kuruştan fazlasının vakıftan alınmaması emredilmiştir. Bkz.: (BOA, MAD: 9879, s. 108. 23 Cemâziyelevvel 1106 / 9 Ocak 1695).

Toplam masrafın 9.047.640 akçeye ulaştığı gemi inşasının yanında gemi bakım masrafları da söz konusuydu. Bununla birlikte bazı seneler gemilerin tamir masrafı nispeten az olmaktaydı. Nitekim 1696 senesi sonlarında kışlağa çekilen 87 üstüaçık için her birine 10 kuruştan 870 kuruş / 104.400 akçe tamir masrafı hesaplandığı görölmektedir. (BOA, MAD: 3462, s. 66. 7 Cemâziyelevvel 1108 / 2 Aralık 1696).

Ayrıca 1697'de Tuna Kapudanı tarafından yeniden inşa edilecek şayka ve üstüaçıklar için neccar tutulduğunda, 1 kuruş 160 akçe kuruyla 55'er kuruş ücretle 20 marangoz donanmanın işlerine tayin edilmişti. (BOA, MAD: 7915, s. 163. 16 Cemâziyelevvel 1108 / 11 Aralık 1696). Böylece toplam neccar masrafı 176.000 akçedir. Aynı şekilde 1697 kışında 20 kalafatçıya 55 kuruş ücret verilerek ve tersanelerdeki kalyata ve firkatelerin kalafatı için çalıştırılmıştı. (BOA, MAD: 7915, s. 163. 16 Cemâziyelevvel 1108 / 11 Aralık 1696). Dolayısıyla kalafatçılara da 176.000 akçe ödeme yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan toplam tamir masrafı 104.400 akçesi gemi tamir malzemesi ve 352.000 akçesi personel gideri olmak üzere 456.400 akçeydi.

	Kişi	Birim masraf (kuruş)	Masraf (akçe)
Gemi tamir masrafı			104.400
Neccar-Kalafatçı	40	55	352.000
TOPLAM			456.400

Tablo 10: Gemi Tamir Masrafı

Donanım Masrafı

Gemilerin donatımında kürek, yelken, kirpas gibi malzemelere ihtiyaç duyulmaktaydı. Ayrıca barut, top, yuvarlak gibi mühimmat da gemilerin sefere hazırlanması için elzemdi. Ancak bu malzemelerin tamamının masraf kayıtları tespit edilememiştir. Eldeki veriler ışığında toplam masrafa yansıyan kadarı zikredilecektir.

Gemilere konulan top sayıları gemilerin büyüklüğüne, kullanım bölgesine ve tarih aralığına göre farklılık göstermekle beraber 1697'de Tuna Donanması'nda görev yapan gemilere konulan toplam top sayısı bilinmektedir. Bununla birlikte eldeki verilere göre koğuş topu, yan top ve saçma topu olmak üzere toplamda 1.091 topun gemilere verildiği hesap edilmektedir.

Kalyatalara 255, (Bostan, 2005, s. 224) firkatelere ise 200 adet yuvarlak konulmaktaydı. (Bostan, 2018, s. 132). Dolayısıyla 1697'de sefere gönderilen kalyatalara 2.550, firkatelere 1.650 yuvarlak verildiği söylenebilir. Ayrıca el humbarası verilmekteydi. 3.000 adet kalyatalara, 3.300 adet firkatelere el humbarası konulmuştur.

Bununla birlikte gemilere verilen küreklerin maliyetini tespit etmek mümkün olmuştur. Nitekim 1696'da şaykalara verilen küreklerin maliyeti 30 akçe olarak kaydedilmemişti. (BOA, MAD: 2731, s. 222. 22 Cemâziyelevvel 1108 / 17 Aralık 1696). Diğer gemilere verilen küreklerin de aynı maliyetle hazırlandığını varsayabiliriz. 1697'de mîrî şaykalara 590 adet, üstüaçıklara 800 adet olmak üzere 1.390 adet kürek hazırlanmıştı.

(BOA, MAD: 7915, s. 164. 4 Cemâziyelevvel 1108 / 29 Kasım 1696). Yedek kürek olarak ise kalyata ve firkatelere 530 kürek verildiğini biliyoruz. (BOA, MAD: 7915, s. 172. 28 Cemâziyelevvel 1109 / 12 Aralık 1697). Diğer gemilere verilen kürek sayıları ise şöyleydi; kalyatalara 24, firkatelere 16, şaykalara 20,¹² (BOA, MAD: 7915, s. 134. 19 Rebî'ülevvel 1106 / 7 Kasım 1694; BOA, MAD: 7915, s. 223. 18 Cemâziyelevvel 1108 / 13 Aralık 1696) üstüaçıklara ise 10 tane (BOA, MAD: 7915, s. 135. 19 Rebî'ülevvel 1106 / 7 Kasım 1694; BOA, MAD: 7915, s. 152. 26 Cemâziyelevvel 1107 / 2 Ocak 1696) kürek verilmekteydi. 1697'deki gemi sayılarını bildiğimizden bu rakamlardan hareketle 10 kalyataya 240, 33 firkateye 528, mîrî şayka dışındaki 50 şaykaya 1.000, yeni inşa edilen 20 üstüaçığa ise 200 olmak üzere toplam 1.968 kürek hazırlanmış olmalıdır. Böylece toplamda 3.888 kürek verildiği ve bunlara 116.640 akçe masraf yapıldığı görülmektedir.

	Adet	Birim masraf (akçe)	Masraf (akçe)
Top	1.091	?	?
Yuvarlak	4.200	?	?
El humbarası	6.300	?	?
Kürek	3.888	30	116.640
TOPLAM			116.640

Tablo 11: Donanım Masrafı

Kınnab Masrafı

Girdaplardan gemileri yukarı çekmek ya da nehrin aşağısına akıntının hızıyla giden gemiyi kontrol etmek üzere kınnab denilen halatlar kullanılmaktaydı. Palamar bükücüler tarafından daha kalın halatlara dönüştürülen kınnabın, bu tarihlerde 1.000 adet ücreti 23 kuruştur. (BOA, MAD: 7915, s. 147. 10 Rebî'ülâhır 1107 / 18 Kasım 1695). Toplam 381.700 adet kınnab temin edilmiş 8.779 kuruş / 1.053.480 akçe masraf yapılmıştır.

Sipariş edilen kınnablar, girdaplarda görevlendirilen palamar bükücüler, ince bir halat olan kınnabı bir araya getirip bükerek kalın bir halat olan palamarı meydana getirmekteydi. Seferlerde girdaplara 20 palamar bükücü görevlendirilmekte ve her birine 26'şar kuruş ödenmekteydi. (BOA, MAD: 7915, s. 113. 3 Cemâziyelevvel 1104 / 10 Ocak 1693; BOA, MAD: 7915, s. 130. 7 Rebî'ülâhır 1105 / 6 Aralık 1693; BOA, MAD: 5257, s. 72. 22 Receb 1105 / 19 Mart 1694; BOA, MAD: 9879, s. 148. 11 Cemâziyelâhır 1106 / 27 Ocak 1695). Bu bakımdan bükücülere 520 kuruş / 62.400 akçe verilmekteydi. Böylece seferde kullanıma hazır hale getirilen kınnabın toplam masrafı 1.115.880 akçe olmaktadır.

¹² Bir başka kayıttaki yeni şaykalara 20, eskilerine 10 kürek verilmiştir. Eski şaykalara verilen 10 küreğin, kırılan ya da bir şekilde zayı olan kürekler yerine takviye olarak verildiği düşünülmektedir. Bkz.: (BOA, MAD: 7915, s. 164. 4 Cemâziyelevvel 1108 / 29 Kasım 1696).

	Adet / Kişi	Bin adeti (kuruş)	Masraf (akçe)
Kınnab	381.700	23	1.053.480
Palamar bükücü	20	26	62.400
TOPLAM			1.115.880

Tablo 12: Kinnab Masrafı

Peksimed ve Un Masrafı

Firkateciyan filosuna verilen peksimedın pişirme ücreti 1694'ten sonra kantar başına 50 akçeye çıkarılmıştı.¹³ (BOA, MAD: 8473, s.133. 15 Cemâziyelevvel 1105 / 12 Ocak 1694; BOA, MAD: 8473, s. 170(M). 27 Cemâziyelâhır 1105 / 23 şubat 1694). Aynı zamanda filodaki levendlere tayınatları için her bir levende 2 kantar peksimed verilmekteydi. (BOA, MAD: 3427, s. 257. 19 Cemâziyelevvel 1100 / 11 Mart 1689). Bu bakımdan filoya teslim edilen 13.438 kantar ve 40 kıyye için 672.300 akçe peksimed masrafı yapılmıştır.

Bu peksimed masrafı dışında örneğın kışlaktaki bekçilere verilen peksimed masrafı da vardır. Ancak söz konusu masraf orada hesaba dahil edildiğı için burada tekrar zikredilmemiştir.

1696 seferinde Tuna havzasındaki bölgelerden satın alınan unun kilesine 36 akçe ödendiğı görölmektedir. (Sevinç, 2019, s. 318). Öte yandan Eflak şaykaları, vakıf şaykaları ve zî-kudret şaykalar personeline un ve peksimed gibi yiyecek masrafının bütün gemi inşa ve donanım masrafları içinde yer aldığı dikkate alınarak, bu türden personel için yeniden un masrafı hesap edilmemiştir. Bununla birlikte Tuna şaykaları ve ocaklık şaykalar personeline mîrîden un tahsisatı yapılmaktaydı. Bu şaykalarda görev yaptığı tespit edilen 761 cenkçi ve 754 kürekçi için 72.517 kile un verilmişti. Ayrıca 900 kişiyi bulan üstüaçık personeline 100'er vukiyyeden verilen toplam 43.079 kile un tayin edilmişti. Buradan hareketle 115.596 kile un ihtiyacı ortaya çıktığını dikkate alarak, 4.161.456 akçelik bir masraf yapıldığı söylenebilir. Diğeri taraftan zahire gemilerine un veya peksimed verildiğine dair bir kayda tesadüf edilememiştir.

	Kişi	Un (kile)	Masraf (akçe)
Tuna şaykası	1.000	47.866	1.723.176
Ocaklık şayka	515	24.651	887.436
Üstüaçık	900	43.079	1.550.844
TOPLAM	2.415	115.596	4.161.456

Tablo 13: Un Masrafı

¹³ 1693'te İstanbul'da peksimed esnafı tarafından pişirilen peksimedın pişirme ücretinin 20 akçeden 40 akçeye çıkarıldığı görölmektedir. Bkz.: (Aydın, 2016, s. 18).

Nakliye Masrafı

Ekim 1697'den Şubat 1698'e kadar Belgrad anbarına nakledilen zahirenin önemli bir kısmının tüccarlardan kiralanan zahire gemileriyle yapıldığı anlaşılmaktadır. Reisleri, zahireyi aldıkları iskele, zahire cinsi ve yük miktarlarının kaydedildiği deftere göre Rusçuk iskelesinden 79 gemi, Niğbolu iskelesinden 19 gemi ve Silistre iskelesinden 35 gemi olmak üzere toplam 133 gemin navlun ile kiralananmıştır. Buna göre Rusçuk'tan 21.880 kile darı (erzen), 8.162 kile buğday (hınta), 16.255,5 kile un (dakik), 70.031 kile arpa (şa'ir) olmak üzere 116.328,5 kile zahire nakliyesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 1.464 kantar peksimed Rusçuk'tan gönderilmiştir. Niğbolu iskelesinden nakliyat görece daha azdır; 1.000 kile buğday, 3.600 kile un, 24.611,5 kile arpa olmak üzere 29.211,5 kile nakledilmiştir. Silistre iskelesinden ise 24, 722,5 kile buğday, 23.142 kile un, 48.961 kile arpa olmak üzere 96.825,5 kile zahire orduya gönderilmiştir. Böylece 21.880 kile darı, 33.884,5 kile buğday, 42.997,5 kile un, 143.103,5 kile arpa olmak üzere toplam 241.865,5 kile zahire ve ayrıca 1.464 kantar peksimed Belgrad anbarına nakledilmiştir.¹⁴ (BOA, MAD: 10305, s. 10-11. 15 Reb'ülevvel 1109 / 1 Ekim 1697).

Yüklenen İskele	Darı (kile)	Buğday (kile)	Un (kile)	Arpa (kile)	İskeleler Toplamı (kile)	Peksimed (kantar)
Rusçuk	21.880	8.162	16.255,5	69.531	115.828,5	1.464
Niğbolu	-	1.000	3.600	24.611,5	29.211,5	-
Silistre	-	24.722,5	23.142	48.961	96.825,5	-
TOPLAM	21.880	33.884,50	42.997,50	143.103,50	241.865,5	1.464

Tablo 14: 1697'de Kiralanan Tüccar Gemileriyle Belgrad'a Nakledilen Zahire ve Peksimed

Nakliye yapacak gemilere navlun ücreti olarak her gemiye birer kese verilmekteydi.¹⁵ (BOA, MAD: 7915, s. 111. 4 Şa'bân 1104 / 10 Nisan 1693). Nitekim 133 gemi için ödenecek 133 kese, 66.500 kuruş / 7.980.000 akçe tutmaktadır.

Tuna Kapudanı'na Gönderilen Paralar

Dönemin Tuna Kapudanı Aşçızâde Mehmed Paşa'ya sâlyâne ödemesi olarak 1697 senesi içinde gönderilen ilk ödeme 15 Cemâziyelâhır 1108 / 9 Ocak 1697 tarihinde Hazine-i Âmire'den sair masraflar için gönderilen 10.298,5 kuruş / 1.235.820 akçedir. Ayrıca 24 Ağustos 1697'de Tuna donanması masraflarına harcanmak üzere 66.666 akçe Mehmed Paşa'ya gönderilmiştir. (BOA, MAD: 2731, s. 20).

Niğbolu iskelesi mukataası, daha önce olduğu gibi, 1697 senesi için de Aşçızâde Mehmed Paşa'ya 665.000 akçe bedelle verilmiştir. (BOA, MAD: 9479, s. 163. 1 Cemâziyelâhır 1107 / 7 Ocak 1696). Bununla birlikte kapudanlığı boyunca Yergöğü

¹⁴ Belgrad anbarında zahirelerin tamamı 8 Şa'bân 1109 / 19 Şubat 1698'de teslim alınmıştır.

¹⁵ 1 kese 500 kuruştur. Bkz.: (Çakır, 2019, s. 42-43).

mukataası kendisine hasredilmiş ve buranın gelirlerinden donanma inşa ve faaliyetlerine harcamıştır. (BOA, MAD: 2736, s. 174. 2 Muharrem 1110 / 11 Temmuz 1698). Bu mukataanın yıllık geliri 1.000.000 akçenin üzerindeydi.

Tuna donanmasına, imparatorluğun uzak bölgelerinden sağlanan gelirler de havale edilmekteydi. Nitekim 1108 senesi Mısır irsaliyesi malından, Trablusşam mukataasından ve diğer mallardan birleştirilen 127.218,5 kuruş / 15.266.220 akçe Tuna donanması sâlyâneleri ve masrafları için havale edilmiştir. (BOA, MAD: 9881, s. 4. 9 Muharrem 1109 / 28 Temmuz 1697). Söz konusu meblağın gelir kalemleri bakımdan yerleri belirtilmekle beraber İstanbul'da Hazine-i Âmire'den havale edildiği görölmektedir.

13 Aralık 1696 tarihinde Maraş eyaletinin zuemâ ve erbâb-ı timar bedelinden toplamda 30.000 kuruşun / 3.600.000 akçenin önce peşin meblağı olarak 10.000 kuruş / 1.200.000 akçe İstanbul'da bulunan Tuna Kapudanı'na firkateciyân sâlyâneleri için teslim edilmiş (BOA, MAD: 3462, s. 83; BOA, MAD: 184, s. 14. 18 Cemâziyelevvel 1108 / 13 Aralık 1696) kalan 20.000 kuruş / 2.400.000 akçe ise daha sonradan Tuna donanmasına havale edilmiştir. (BOA, MAD: 3462, s. 83). Ayrıca Ramazan ayı başında kapudan kethüdasına gümrük malından tahsis edilerek iki parça halinde 3.500 kuruş / 420.000 akçe ve 2.000 kuruş / 240.000 akçe olmak üzere 5.500 kuruş / 660.000 akçe teslim edilmiştir. (BOA, MAD: 3419, s. 39. 14 Şevvâl 1108 / 6 Mayıs 1697). Sâlyânelerinden kalan tutarın sonraki tarihlerde gönderildiği düşünölebilir.

H. 1108 / 1696-97 senesinde İbrail iskelesi ile cizye ve çeşitli diğer vergilerle oluşturulmuş büyük bir mukataanın 2.200.000 akçelik gelirinden bir kısmı, 177.483 akçesi Tuna donanmasına harcanmıştır. (BOA, MAD: 5536, s. 38).

Nihayetinde bütün bu kaynaklardan Tuna Donanması'na harcanmak üzere 22.671.189 akçelik bir gelir kaynağının tahsis edildiği görölmektedir. Ancak bu Tuna Donanması masraflarının yaklaşık 1/3'üdür.

Sonuç

Koca Sinan Paşa, 1580'lerde bir kadirganın inşa edilip donatılması için 300.000 akçeye ihtiyaç duyulduğunu ifade ederken (Fodor, 2020, s. 259) 1614'te bir başka kadirganın 236.500 akçeye mal olduğu tespit edilmiştir. (Bostan, 2018, s. 135). Nihayetinde donanma inşa edip sefere çıkarmanın oldukça maliyetli olduğu Osmanlı bürokrasisi tarafından bilinmekteydi. Tuna Donanması'nın tüm sefer masrafları da bu yüksek maliyeti göstermektedir. Masraflara levendlerin ulufeleri, yiyecek masrafları, donanım masrafları, asker ücretleri ve seferde lazım olacak sair levazım da eklenince 72.223.347 akçe gibi muazzam bir meblağ ortaya çıkmıştır.

Osmanlı bütçeleri, Tuna Donanması'na yapılan masrafı anlamlandıran birincil ölçüttür. Nitekim H. 1108 / 1696-7 tarihli bütçe gelirleri 938.672.901 akçe olarak gerçektelemiştir. Bütçenin giderleri ise 1.096.178.240 akçedir. (A. Tabakoğlu, 2016, s. 301). Büyük bir sefer düzenlendiği için gelirler giderleri karşılamamış, 157.505.339 akçelik bir açık oluşmuştur. (A. Tabakoğlu, 2016, s. 307). Bu bakımdan 1697 bütçesi rakamlarına Tuna Donanması'nın nasıl etkilediğini değerlendirmek gerekir.

Tuna Donanması'na 1697'de yapılan sefer masrafı ise 72.223.347 akçedir.¹⁶ 1697 bütçesi esas alınır, bütçe gelirin yaklaşık %7,7'si Tuna Donanması'na harcanmış demektir. Bütçe giderlerinin ise %6,6'sı Tuna Donanması için kullanılmıştır. Bütçe gelirlerinin tam olmadığını ve nakit dışı gelirlerin göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğu göz önüne alındığında, bütçeyle yapılan kıyaslamada, Tuna masraflarına "varlıkların" eklenmesinden doğan çekinceyi bir nebze hafifletebilir.

	Akçe	Tuna Donanmasına Harcanan Miktar
Bütçe geliri	938.672.901	7,70%
Bütçe gideri	1.096.178.240	6,60%
Tuna Donanması Sefer Masrafı	72.223.347	

Tablo 15: 1697 Bütçesi ve Tuna Donanmasına Yapılan Masraf

Ancak bu noktada bir hususa dikkat çekmekte fayda var. Tuna Donanması'nın masrafları içinde ocaklıklara harcanan avâriz gibi vergiler ile diğer şaykalara harcanan aynı vergiler söz konusudur. Dolayısıyla aslında mahsup edildikleri için muhasebeleşmesi beklenmeyen harcamalar, donanmaya yapılan toplam harcamayı görmek açısından akçe değerleri üzerinden hesap edilmiştir. Bu bakımdan bütçe rakamları hazineye giren akçe değerleri üzerinden belirlenirken, Tuna Donanması'nın masraf hesaplamasında belli bir oranda akçe fazlalığı olduğu söylenebilir.

Masraf Yeri	Tutar (akçe)	Masraf Oranı
Kışlak muhafazası	432.600	0,60
Firkateciyan filosu	31.200.000	43,20
Ocaklık şayka kapudanları	883.431	1,22
Şayka askerleri	8.757.000	12,12
Üstüaçık dümencileri	420.000	0,58
Üstüaçık kürekçileri	2.880.000	3,99
Cerahor	3.920.000	5,43
Prestoyka	180.000	0,25
Kalyata inşa maliyeti	420.000	0,58
Şayka maliyeti	2.252.640	3,12
Üstüaçık inşa maliyeti	2.580.000	3,57

¹⁶ Yaklaşık 100 yıl öncesinde tüm Osmanlı donanmasının yeniden inşa masrafının en iyimser hesaplamayla 66.900.000 akçe olduğu tespit edilmiştir. Bkz.: (Fodor, 2020, s. 278).

Eflak şaykalarının maliyeti	1.680.000	2,33
Vakıf şaykaları	1.116.000	1,55
Zî-kudret şaykalar	999.000	1,38
Gemi tamiri	104.400	0,14
Marangoz ve kalafatçılar	352.000	0,49
Kürek masrafı	116.640	0,16
Kinnab masrafı	1.115.880	1,55
Un masrafı	4.161.456	5,76
Peksimed masrafı	672.300	0,93
Nakliye masrafı	7.980.000	11,05
TOPLAM	72.223.347	100

Tablo 16: 1697 Seferinde Tuna Donanması'na Yapılan Masraflar

Diğer taraftan donanma masraflarının oransal dağılımı başka değerlendirmelere imkân vermektedir. Önemli oranda masrafın insan kaynağına ayrıldığı dikkati çekmektedir. Nitekim firkateciyân filusunda görev yapan levendlerin ulufeleri için 43,2; şayka askerlerine 12,12; üstüaçık dümencilerine 0,58; üstüaçık kürekçilerine 3,99; cerahorlara 5,43; prestoykalara 0,25 ve gemi inşa ve tamirinde görevlendirilen marangoz ve kalafatçılara 0,49 olmak üzere toplam harcamaların 66,06'sı insan gücüne aktarılmıştır. Bu bakımdan her ne kadar gemi inşa etmek üzere gemi inşa malzemesini bir araya getirmek önemli görünse de nitelikli insan gücünü organize etmek, bir araya yetirip düzenli bir şekilde çalıştırmanın ve bütün masrafların 3/5'ini bu insan gücüne ayırmanın, mali bürokrasinin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun organizasyon gücünün göstergesi olarak karşımızda durduğunu söyleyebiliriz.

Nihayetinde seferin sonucunda her ne kadar ağır bir yenilgiyle yüzleşilmiş bile olsa Osmanlı İmparatorluğu'nun böylesine büyük bir seferde nehir donanmasını nasıl kullandığı ve bunun neye mal olduğu hem iktisat tarihi açısından hem de Osmanlı denizcilik tarihi bakımından önemlidir.

Öyle anlaşılıyor ki Osmanlılar, ordunun nehirdeki ateş gücü ve lojistik destek unsuru olarak Tuna Donanması'nı bütün imkânlar dahilinde kullanmak istemişler ancak bu istek malî bakımdan büyük bir yükü beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte nehirde böylesine bir gücü oluşturan imparatorluğun, bu gücün ortaya koyacağı etkiyi malî gerekçelerle devre dışı bırakma lüksüne de sahip olmadığı söylenebilir. Bu güçten maksimum faydayı elde etmek için bütün imkânlar zorlanmış ve değerlendirilmiştir.

Son tahlilde Osmanlı bürokrasisinin bir donanma teşkilâtını hangi kaynaklarla finanse ettiği ortaya konmuş olmakla birlikte, denizcilik tarihinin iktisadî tarafına dair daha birçok çalışmanın yapılması gerektiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Cevdet Bahriye (C. BH.): No: 3854.

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Maliyeden Müdevver Defterler (MAD): No: 184, 2731, 2736, 3419, 3427, 3462, 3473, 7915, 5257, 5536, 8473, 8488, 8489, 9479, 9879, 9880, 9881, 10305.

Literatür

Aslan, S. (2022). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna donanması: Teşkilâtı ve faaliyetleri (1683-1718)* (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Aydın, Y. A. (2016). *Müteşebbis ve devlet: 18. yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın yükselişi*. Kitabevi.

Bostan, İ. (2018). *17. yüzyılda Tersâne-i Âmire*. Küre Yayınları.

Bostan, İ. (2005). *Kürekli ve yelkenli Osmanlı gemileri*. Bilge Yayıncılık.

Çakır, B. (2019). Kесе. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde* (C. Ek-2, s. 42-43). TDV.

Darling, L. T. (2019). *Gelir artışı ve kanuna uygunluk: Osmanlı İmparatorluğunda vergi toplanması ve maliye yönetimi 1560-1660*. Alfa Yayınları.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa. (1995). *Zübde-i Vekayiât: Tahlil ve metin (1066-1116/1656-1704)*. (A. Özcan, haz.). TTK Yayınları.

Fodor, P. (2020). *Kızıl elma* (Ö. Kolçak, çev.). Yeditepe Yayınevi.

İşbilir, Ö. (2007). Nüzül. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde* (C. 33, s. 311-312). TDV.

Özcan, A. (haz.). (2000). *Anonim Osmanlı tarihi (1099-1116/1688-1704)*. TTK Yayınları.

Sahillioğlu, H. (1991). Avârız. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde* (C. 4, s. 108-109). TDV.

Sahillioğlu, H. (haz.). (2004). *Koca Sinan Paşa'nın telhisleri*. IRCICA Yayınları.

Sevinç, T. (2019). *Sultanın son seferleri, 1695 ve 1696 Avusturya seferlerinde organizasyon ve lojistik*. İdeal Kültür Yayıncılık.

Tabaoğlu, A. (2016). *Osmanlı mâlî tarihi*. Dergâh Yayınları.

Tabaoğlu, H. S. (2019). Savaş ekonomisi: İnebahtı'ya giden yolda İspanyol Monarşisi'nin mali hazırlıkları. *History Studies*, 11(1), 247-260.